

Деятельность организаций Всероссийского союза почтово-телеграфных чиновников в Украине в 1906–1908 гг. В статье исследуются программные принципы деятельности и функционирования профессионально-политической организации – Всероссийского союза почтово-телеграфных чиновников в Украине со времени возобновления деятельности его ячеек в 1906 г. до их упадка в 1908 г.. В этот период организации Союза перешли к нелегальной деятельности. Рассматривается деятельность Киевской, Харьковской, Екатеринославской и других ячеек Почтово-телеграфного союза, которые продолжали выдвигать профессионально-политические требования, а отдельные организации перешли исключительно на профессиональную платформу.

Ключевые слова: Всероссийский союз почтово-телеграфных чиновников, профессионально-политическая организация, программные принципы, забастовка, социальные противоречия, оппозиционные настроения.

Magas' V.O., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of Social Sciences, Zhytomyr Military Institute of the State University of Telecommunications named after S.P. Korolev

The Activity of the All-Russian Union of Postal-Telegraph Officials in Ukraine during 1906–1908. The article deals with the program principles of the activity and functioning of the professionally-political organization of All-Russian Union of Postal-Telegraph Officials since the time of its recovery in 1906 till its decay in 1908 in Ukraine. At that period of time the Union's organizations passed on to illegal activity. The paper analyses the activity of Kyiv, Kharkiv, Katerynoslav and other regional Union's organizations. They continued making political demands, while separate organizations acted only on professional basis.

Key words: All-Russian Union of Postal-Telegraph Officials, professionally-political organization, program principles, strike.

УДК 378.147:09](045)

Чухрай Л. О.,

канд. культурології, викладач кафедри історії України і музеєзнавства
Київського національного університету культури і мистецтв

Особенности викладання курсу «Рідкісна книга»

У статті висвітлюються основні завдання та особливості експертизи рідкісної та цінної книги. Характеризуються проблемні питання викладання дисципліни, різні педагогічні методика. Даються критерії рідкісних книг, цінних видань. Детально розглядаються критерії книжкової пам'ятки, зокрема хронологічний, історичний, ступінь унікальності, меморіальний, колекційний. Наголошується, що курс має включати такі теми, як історію книги, взагалі письма, структуру книги, шрифти та їх особливості, ілюстрації та їх творців, деталі, пов'язані з життям книги після видання.

Ключові слова: рідкісна книга, викладання, стародрук, цінність книги, складові експертизи книги, екслібрис, псевдовидання.

Книга є єдиним невербальним способом спілкування, притаманним тільки людині. Вона дозволяє передавати інформацію не лише від одної особи другій, а й у просторі та часі. Винахід книги став, мабуть, найзначнішим досягненням людства в царині науки й культури. Навіть винахід світового павутиння, інтернету не може зрівнятися за своїм значенням з появою книги.

Книга, як явище культури, є предметом вивчення окремої прикладної науки «книгознавства». Ця наука настільки різнобічна, що вимагає глибоких знань у багатьох галузях людської діяльності. Серед книгознавців можна назвати таких відомих спеціалістів як В.С. Овчінніков, Я.П. Запаско, Я.Д. Ісаєвич, Є.Л. Немировський, Г.Н. Логвин та ін. Великий внесок у справу вивчення рідкісної та цінної книги зробила Г.І.Ковальчук [6; 7; 8].

Книжкові видання настільки різнобічні, різнобарвні артефакти, що їх оцінка є складною справою. При експертизі книги провадиться оцінка самого змісту, поліграфії, матеріалу, форми книги. Рукописна книга має свої особливості оцінки. Далеко не завжди розкіш видання обумовлює його цінність та рідкісність. Існують спеціальні критерії визначення рідкісності та цінності книги. Рідкісна книга визначається як видання, що збереглося у відносно невеликій кількості примірників і має безперечно наукову, естетичну, бібліографічну, художню, друкарську чи історико-культурну цінність [9, с. 130]. В українських музеях історичного профілю та бібліотеках зберігається чимало стародруків. Тому викладання у відповідних вузах курсу експертизи книги є справою актуальною.

Метою цієї статті є виявлення та обговорювання найоптимальніших засобів викладання проблем експертизи книжкових пам'яток.

Фахівець, який займається експертною оцінкою книжкових пам'яток має бути людиною з широким колом зору, спеціалістом у галузі мистецтва та техніки, поліграфії та історії. Тому курси із експертизи книжкових пам'яток мають передбачати включення до них відомостей з названих галузей людської діяльності.

Рідкісні книги – багатозначне визначення певних категорій книг. До них відносять: рукописні книги, сам спосіб створення яких передбачає унікальність, неповторність. Для визначення їх рідкісності та цінності необхідно застосовувати експертну оцінку. Беруться такі критерії: рідкісні в значенні обмеженої кількості існуючих примірників (кількісний критерій):

- надруковані, але загальний тираж знищений: цензурою, автором,
- пожежею, війною, стихійним лихом;
- надруковані невеликою кількістю примірників, тобто такі, що мають малий наклад; серед них — класичні бібліофільські видання, з нумерованими примірниками тиражу; видання «для небагатьох» – для імператорської родини, генеалогічні розвідки певного роду тощо;
- такі, що користувалися великою популярністю свого часу, зачитані, тому майже не збереглися (букварі, пісенники, кулінарні книги);
- заборонені цензурою, зокрема, в царській Росії або СРСР, виходили за кордоном, нелегальні, «самвидавівські» книжки;
- «метелики» (видання малого обсягу), що випускалися під час значних суспільних подій – революцій, війн [8, с.31].

Як зазначає Т. Ковальчук, цінність книжкових пам'яток визначається характеристиками двох складових книги – самого твору та способу його матеріального втілення (видання). Книга може бути видатною пам'яткою літератури завдяки цінності змісту тексту при досить посередньому поліграфічному виконанні, або ж, навпаки, може бути шедевром художнього оформлення та поліграфічного виконання пересічного, нічим не видатного тексту. Звідси виникають питання щодо визначення: чи є та чи інша книга книжковою пам'яткою або, іншими словами, пам'яткою історії та культури своєї епохи [8, с.30].

Цінне видання визначають як відбиття найвищих досягнень суспільного розвитку в різних галузях, своєрідну пам'ятку подій та епох великого історичного значення, унікальне джерело для вивчення широкого кола явищ, які мають історичний, науковий, культурний інтерес [9, с. 156].

Рукописні книги та стародруки, а також значимі в історико-культурному відношенні видання більш пізнього часу називають книжковою пам'яткою [9, с.76].

Для визначення видання як книжкової пам'ятки пропонуються такі критерії:

- *хронологічний* (давність створення книги, це стосується, насамперед, стародруків видань XV–XVIII і початку XIX ст.);
- *історичний* (значення книги для розвитку суспільства, регіону, світу);
- *ступінь унікальності* (вирізняє книгу як єдину в своєму роді, що збереглася в єдиному примірнику чи з індивідуальними особливостями, які мають наукове чи історичне значення – з автографами, власницькими записами, додатковими вкладеннями чи малюнками);

- *меморіальності* (співвіднесеність книги з життям та працею видатних історичних особистостей або наукових чи творчих колективів, а також з пам'ятними місцями);
- *колекційності* (характеризує книгу щодо її належності до колекції, які мають властивості важливого історико-культурного об'єкта) та ін. [6, с. 29].

В окремих випадках книжковими пам'ятками на підставі висновків експертної комісії можуть бути визнані і видання XIX–XX ст.

Викладене вище дозволяє стверджувати, що експертиза книжкових пам'яток є справою важливою, відповідальною та складною. Як і у будь-якій експертизі методологічні засади оцінки артефактів є достатньо простими. Це єдність матеріалу, технології виготовлення артефакту, форми та стану збереженості, що має відповідати часу створення артефакту. Але ця простота уявна. За кожним пунктом стоять тисячі форм, сотні видів матеріалу, десятки технологій та колосальна кількість варіантів збереженості артефакту, в цьому випадку книги.

Історіографічний розділ має включати коротку історію виникнення письма та основні етапи його розвитку. При викладанні треба навести основні гіпотези походження письма. Як відомо, основні гіпотези дві. За одною писемність з'явилася внаслідок ускладнення господарського життя давнього населення. Необхідність збирати податки, ведення їх обліку призвели до появи писемності. За іншою гіпотезою писемність виникає у результаті ускладнення ритуального життя [4]. Десятки віршів Ригведи, Авести, Біблії та Корану неможливо було запам'ятати. Необхідно було винайти засіб збереження цієї важливої інформації. Таким способом стає писемність. Проблемне подання матеріалу забезпечує краще засвоєння його студентами, змушує самостійно мислити, зважуючи аргументи кожної гіпотези, краще запам'ятовувати матеріал лекції.

Другим важливим питанням, яке необхідно вирішувати під час викладання курсу, є питання суперечливості самої експертної оцінки книги. Як вже йшлося вище, оцінка складається з багатьох перемінних, кожна з яких не є вирішальною. Студентів необхідно навчати, що цінність книги не завжди визначається розкішною обкладинкою чи станом збереженості. Погана збереженість лише є відображенням складної долі книги з унікальним змістом. У такому випадку експертиза звертає увагу насамперед на зміст, а не на оформлення. Буває навпаки: видатний художник ілюструє посередню за змістом чи дуже відому книгу. І такі ілюстрації роблять видання унікальним твором книжкового мистецтва. Студентам необхідно дати можливість на практиці з'ясувати, в якому випадку треба віддавати перевагу змісту, а в якому – оформленню. Можливо є сенс присвятити одну лекцію найвидатнішим ілюстраторам книги (видатними ілюстраторами були А.Дюрер, В.Бордзіловський, І.Білібін, М.Добужинський, Р.Кент, І.Глазунов та ін.).

Основна частина змісту курсу має будуватися за критеріями визначення книжкової пам'ятки. Фахівці визначають цінність книги за такими критеріями:

- перші прижиттєві книги (твори видатного письменника, вченого, художника, громадського діяча або, ширше, прижиттєвих);
- книги певної галузі: космонавтики, залізниць, генетики, архівознавства тощо;
- книги випущені під час революцій, війн або інших переломних подій у житті суспільства, які вплинули на його розвиток;
- книги, зміст яких справив значний вплив на світогляд, технічний розвиток, життя суспільства;
- рідкісні за зовнішнім виглядом книги, в такому випадку береться до уваги: формат; папір, його якість, різновиди, колір; незвичайні матеріали, на яких надруковано книгу: тканина, шкіра, пластикат тощо; ілюстрації; оправа; коштовні форзаці; архітектоніка книги (розміщення тексту та ілюстрацій, книжковий дизайн); незвичайна техніка друку; перші видання, надруковані таким способом; так звані розкішні та подарункові видання, «підносні» примірники; шедеври поліграфії та книжкового мистецтва;
- рідкісні примірники – на відміну від вищеназваних критеріїв, де цінним є кожен примірник тиражу: з дарчими написами автора; автографом; з авторськими прав-

ками та додатками (авторський примірник); з маргіналіями власників примірника; замітками видатних читачів; з цікавим в історичному або художньому відношенні екслібрисом; зі штампами чи іншими ознаками приналежності примірника видатній бібліотеці минулого; особливо оправлений; з додатковими вкладеннями; з додатковими ілюстраціями; варіант відомого видання – з додатковим титулом, ілюстраціями, з іншими присвятами; з передруками певних сторінок;

□ окрему групу становлять фальсифікати та псевдовидання, теж достатньо рідкісні [8, с. 33].

Так, за хронологічним критерієм більш давні книги мають цінуватися більше, ніж ті, що видані пізніше. Не завжди в книзі присутній рік видання. Тому слід пояснити студентам як визначити вік книги без позначення року. В деяких російських, особливо, церковних виданнях рік друкується кириличними літерами. Тому доцільно включити до лекційних занять чисельники на основі кирилиці. Також треба показати, яким чином можна визначити час видання книги за особливостями шрифту, палітурки, матеріалу книги, інших особливостей оздоблення книги. Для датування книги дуже важливим є матеріал письма. Папір закордонного виробництва, як правило, включав філігрань. Папір російського виробництва XVIII ст. мав виконаний філігранню герб російської імперії. Датуючим може бути й водяний знак. З кінця XVIII ст. папір починають підфарбовувати в синій колір. З другого десятиліття XIX ст. папір стає щільним, гладким. На папері починають ставити штемпель. Навіть у XX ст. на деяких видах паперу зберігся водяний знак (наприклад, гознаковський ватман).

Історичний чинник є найскладнішим для визначення при оцінці книжкової пам'ятки. Він вимагає широких та глибоких знань від експерта. Тут і сама епоха написання чи видання книги, і особистість автора, і кількість накладу, і сучасні тенденції історичної думки тощо.

Унікальність книги вимагає від студента професійних знань щодо самого книжкового фонду. Загальна тенденція, що унікальність книги збільшується з її віком не така прямолінійна, як видається на перший погляд. Ця тенденція лише в цілому є правильною. Проте, є книги, що видавалися нещодавно, проте вони унікальні. Це в першу чергу стосується малотиражних книг, що видавалися під час революцій, самвидавничих книг тощо. Трапляється, що сама поліграфія книги є унікальною. Технологія книговидання не стояла на місці, а розвивалася. Тому перші книги за новими для свого часу технологіями теж становлять неабияку цінність.

З унікальністю тісно пов'язаний чинник меморіальності книги. За кожною окремою книгою стоїть її власник, часто не один. Серед них можуть траплятися визначні особистості, відомі учені, представники церкви, художники, політичні діячі, військові тощо. Ці люди, читаючи книгу могли залишати на полях свої позначки, зауваження, міркування, які є цікавими не тільки для тої особи, що залишила їх, а й для широкого загалу.

Іноді книжкові пам'ятки є дійсним джерелом для усвідомлення образу читача певної епохи. Так, як пише Г. Ковальчук, у відділі стародруків та рідкісних видань НБУВ є примірник видання Іоанікія Галятовського «Ключ розуменія» 1665 р., надзвичайно популярного у XVII ст. Невідомий читач (за почерком – кінця XVII – початку XVIII ст.) на берегах багатьох сторінок книги активно полемізує з автором твору. Записи зроблено тогочасною руською мовою, зі значною кількістю польських слів і вкрапленням латинізмів. Виходячи зі змісту записів, читач, який їх залишив, був людиною не просто грамотною, а високо освіченою, обізнаною з тогочасною філософією, богословськими працями, здатною аналізувати твір і обґрунтовувати свої думки і висновки, взяті з повсякденного життя [8, с. 38].

На сторінках книги можуть бути штампи бібліотек, у фондах яких вона знаходилася. Особливості шрифтів печаток різних епох дозволяють з'ясувати час печатки, а звідси – і долю книги.

Часто власники книг залишали на форзацах свої екслібриси. В них криється самостійна художня цінність, оскільки вони могли виконуватися відомими різблярами, художниками тощо. В екслібрисах відображено розуміння художником внутрішнього змісту особи, для якої він призначався. Тому слід присвятити окрему тему історії екслібрису як

частині мистецтва європейської гравюри. Доцільно розкрити техніку виконання, семантику зображень, особливості ескібриса окремих епох.

Окрему тему слід присвятити шрифтам. Шрифт – це важливий хронологічний показник. Він створює особливу, притаманну книзі архітектоніку, є окрасою книги. Деякі шрифти є справжніми художніми шедеврами. Окремо слід розглядати рукописні та друкарські шрифти. Розробкою шрифтів займалися видатні митці минулого, такі, наприклад, як А. Дюрер, К. Гарамон, Ж. Розарт та ін.

Особливо живописними в різних шрифтах бувають ініціали. Ініціал – це перша літера слова на сторінці на початку розділу, підрозділу та ін. Ініціал має свої особливості в різні епохи. Іноді він стає окремим художнім твором, де відображено зміст розділу чи самостійного оповідання. Він надає вишуканості книзі, особливої парадності. До сучасності ініціал зберігає своє велике значення в оздобленні книги. Цей розділ передбачає дві форми викладання – лекційну та практичну. У практичній частині студенти мають самостійно визначати вік шрифтів, їх назви, походження та особливості. При підготовці курсу необхідно створити достатній наочний матеріал з шрифтів для самостійної та практичної роботи студентів.

Дуже своєрідними книжковими пам'ятками є книги, пов'язані з різноманітними розіграшами, містифікаціями тощо. Наразі виділяють такі типи псевдо видань: літературна містифікація – твори, авторство яких приписують певній реальній або вигаданій особі, чи видають за народну творчість; видавнича підробка – книга або рукопис, які видають за раніше невідомий твір або підробляють під певну книгу з дотриманням усіх зовнішніх ознак та особливостей [10].

Поняття літературна містифікація є достатньо пізнім. Так, ще у середньовіччі не існувало поняття про авторське право. Тому дописування, переробка та присвоєння літературного твору було справою звичайною. Стрибок у фальсифікаціях стався в епоху ренесансу, коли відроджується інтерес до античності. Викладення матеріалу доцільно доповнювати відомостями про найвідоміші світові містифікації.

Одною з таких проблем є авторство Уільяма Шекспіра щодо його п'єс. Вже у XVII ст. його авторство піддавалося сумніву. За ті століття, які пройшли з моменту його смерті, ця загадка не з'ясувалася. Критики авторства ставили питання, звідки провінційний актор так добре обізнаний з етикетом королівського двору, знається в математиці, фізиці, дипломатії, військовій справі тощо. Не збереглося жодної чернетки його творів. Немає правдивих свідчень щодо його життя. Авторі, як правило, згадують рідні місця, пов'язані з дитинством та ін. Проте рідне місто Шекспіра Страйфорд он Ейвон не згадується ніколи. У ролі можливого автора в різні часи пропонувалися видатний англійський учений Френсіс Бекон, лорд Берклі, навіть, королева Єлизавета. Так, рідне місто Бекона в творах Шекспіра згадується 16 разів. Побуває думка, що Френсіс Бекон очолював групу авторів, які писали під псевдонімом У.Шекспір. Англійським аристократам вважалося ганебним писати п'єси для простолюдинів. Маючи політичні погляди, які переслідувалися в тодішній Англії, вони мусили використовувати псевдоніми. У формі п'єс вони доносили до широких кіл громадськості свої погляди. У даному випадку справжній Шекспір був простою ширмою, за фасадом якої крилися найвідоміші імена Великої Британії.

Існує й інша точка зору, за якою авторство п'єс належить відомому сучаснику У.Шекспіра драматургу Кристоферу Марло, він був високоосвіченою людиною та мав прогресивні погляди. Марло загинув у 29-річному віці. Але існує думка, що це не так. Смерть його була інсценована. Марло відродився у вигляді У.Шекспіра. На початку XX ст. літературознавець Томас Луні висунув гіпотезу, згідно з якою авторство належало поету Едверду де Вербе (він же граф Оксфорд). Граф Оксфорд був добре обізнаним з етикетом та інтригами королівського двору, стиль його власних творів («Венера та Адоніс») ідентичний творам так званого Шекспіра. Граф був покровителем театрів. Зазначені гіпотези варто проілюструвати студентам цитатами з творів У.Шекспіра. Вони сприятимуть кращому засвоєнню матеріалу курсу.

Не менш цікава містифікація трапилася на початку XX ст. в Росії (Санкт-Петербург) [5]. Це була епоха злету срібного віку російської поезії. Віршами захоплювалася освічена частина

столиці. Всі поети були відомі особисто, ними зачитувалися, їх носили практично на руках. Раптом в одному з поетичних часописів з'являються чудові вірші під іменем Черубіни де Габріак. Під цим псевдонімом крилася Єлизавета Іванівна Дмитрієва (1887–1928 рр.). Народилася вона в бідній дворянській родині. Батько її був учителем, мати – акушеркою. Є.Дмитрієва страждала на сухоти і все життя шкутильгала. Вона навчалася у жіночому педагогічному університеті, слухала лекції у Петербурзькому університеті та Сорбонні. Сама викладала, займалася перекладами з іспанської, писала містичні вірші, але не друкувалася.

Влітку 1909 р. Максиміліан Волошин порадив Є.Дмитрієвій відправити свої вірші до журналу «Аполон» і сприяв поширенню чуток про чарівну та талановиту незнайомку. Вся редакція часопису заочно закохалася в поетесу. Містифікацію розкрили М.Гумільов та перекладач І. фон Понтер, співробітник часопису «Аполон». Драматичні події закінчилися дуеллю між М.Гумільовим та М.Волошиним. Є.Дмитрієва була обурена поведінкою свого вчителя та коханого і на довгий час припиняє писати вірші. Повністю відходить від літератури. Пізніше вона працювала в Петроградському ТЮГу, за участь в антропософському товаристві була відправлена на заслання в 1927 р. Померла у Ташкенті. Чудові вірші Є. Дмитрієвої залишилися лише в журнальних варіантах, проте вони становлять дуже цінний поетичний фонд. Ілюструючи цю містифікацію, необхідно навести приклади віршів поетеси, спогади сучасників, зокрема, М. Волошина тощо.

До рідкісних видань відносять псевдовидання, підробки. Вони є відносно рідкісним явищем в історії книги. Для таких книг застосовуються терміни як «псевдотип» або «псевдовидання» [2]. Такі книги видавалися з метою пожартувати або отримати матеріальний зиск [1, с. 27 – 50]. Одним із відомих підробників був німець Карл Марія Зейппель [2]. Йому належить рукописний Щоденник Колумба. На титулі німецькою мовою написано «Щоденник Христофора Колумба, написаний власноруч, для сина мого Дієго, 3 серпня 1492 р.». З цією книгою пов'язана детективна історія у російському місті Каргополі, яка розгорталася протягом кількох десятиліть. У 1935 р. в місцевій газеті «Северный краевед» була надрукована замітка про те, що в Каргопольському державному історико-архітектурному заповіднику зберігається справжній щоденник Христофора Колумба, написаний на судні Нінья під час першого плавання 1492 р. Повідомлення було настільки сенсаційне, що невдовзі газета «Вечірня Москва» надрукувала велику статтю, посилаючись на попередню публікацію. Автори робили припущення, що щоденник міг з'явитися в Каргополі завдяки місцевому колекціонеру, купцю, першому головному правителю російських поселень у Північній Америці Олександру Івановичу Баранову. Проте з'ясувалося, що цей експонат потрапив до музею мистецтва із зібрання місцевого колекціонера Капітона Колпакова. Довгий час примірник щоденнику досліджувався різними фахівцями. Проте не вдалося навіть встановити чи ця книга рукописна, чи видрукувана. Лише згодом Дмитро Дьомін знайшов цю книгу у каталогах Всеросійської бібліотеки іноземної літератури в Москві і не тільки її, а й кілька жартівливих видань К.М.Зейппеля [3].

Фальсіфікацію було створено майстерно. Текст видрукувано на цупкому навмисно зістареному папері, імітовано пергаментний рукопис. На палітурці присутні мушлі, пісок та водорості, сліди затікання водою (це взагалі-то є несумісним). Вони створюють враження того, що книга довгий час лежала на морському дні. Цікаво, що кожний примірник «Щоденника» оформлювався індивідуально. Розташування водоростей, як пише Д.Дьомін, та мушлів на різних примірниках не співпадає.

Найвідомішою підробкою К.М.Зейппеля стало видання давньоєгипетських гуморесок. Це була серія з трьох книг («Хитрий, хитріший, найхитріший», «Він, вона, воно», «Клопоти»). Ці книги містять жартівливі історії начебто з життя давніх єгиптян [2, с. 176]. Подібні історії додають барв викладенню матеріалу на зразок правил наукового опису рідкісної книги, її обліку та інших необхідних, але складних для запам'ятовування студентами моментів.

Важливим доповненням до змісту курсу є ілюстративний матеріал, який має включати фото стародруків, цінних та рідкісних книг, ілюстрації видатних ілюстраторів книги, зразки екслібрисів, шрифтів тощо.

Таким чином, викладання курсу з експертизи рідкісних та цінних книг має бути системним, проблемним, добре ілюстрованим. Теоретичні теми мають чергуватися з яскравими лекціями щодо підробок та містифікацій, технологія виготовлення книги з розповідями про найкращих друкарів минулого. Практична частина курсу має відбуватися на заняттях з визначення типу шрифтів книги, визначення її віку, цінності книги, за матеріалом, з якого вона зроблена, різних епох та друкарських центрів. Електронні копії книг можуть також використовуватися для проведення практичних чи самостійних робіт для закріплення теоретичних знань студентами.

Література:

1. Берков П. Н. О людях и книгах: (из записок книголюбца) / П.Н. Берков. – М., 1965. – 231 с.
2. Бондарчук А.В. Рідкісні видання-підробки Карла Марії Зейшпеля: проблеми, атрибуція та збереження / А.В. Бондарчук // Рукописна та книжкова спадщина України. – 2012. – № 15. – С. 172–181.
3. Демин Д. Судьба экспоната [Электрон. ресурс] // Вокруг света. – 1987. – № 3 / Способ доступа: URL: <http://www.vokrugsveta.ru>.
4. Дирингер Д. Алфавит / Д. Дирингер. – М.: Наука, 1963. – 656 с.
5. Жищенко Н. Літературні розіграші: (Літературна містифікація) // Друг читача. – 2009. – № 8. – С. 3–11.
6. Ковальчук Г. Рідкісні українські книги в бібліотечних фондах: пам'яткознавчий аспект / Галина Ковальчук // Бібліотечний вісник. – 2007. – № 5. – С. 29–36.
7. Ковальчук Г. Книжкове пам'яткознавство в системі бібліотекознавства / Галина Ковальчук // Бібліотечний вісник. – 2011. – № 3. – С. 14–18.
8. Ковальчук Г. Книжкові пам'ятки як соціокультурне явище / Галина Ковальчук // Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України. Книга в історії і культурі: [міжвуз. зб. наук. праць] / ред. кол. – К., 2012. – С. 28–39.
9. Словник книгознавчих термінів / В.Я.Буран, В.М.Медведева, Г.І.Ковальчук, М.І.Сенченко. – К.: ТОВ «Видавництво Аратта», 2003. – 160 с.
10. Холодных Г.В. Псевдоиздание: понятие, сущность, виды (на примере изданий на французском языке XVIII – начала XIX вв.): автореф. дис. канд. филол. наук. – М., 2007. – 26 с.

Чухрай Л.А., канд. культурології, преподаватель кафедры истории Украины и музееведения Киевского национального университета культуры и искусства

Особенности преподавания курса «Редкая книга». В статье освещаются основные задания и особенности экспертизы редкой и ценной книги. Характеризуются проблемные вопросы преподавания дисциплины, разнообразные педагогические методики. Подаются критерии редких книг, ценных изданий. Детально рассматриваются критерии книжной памяти, а именно: хронологический, исторический, степень уникальности, мемориальный, коллекционный. Акцентируется внимание на том, что курс должен состоять из таких тем, как история книги, письма в общем, структура книги, шрифты и их особенности, иллюстрации и их творцы, детали, связаны с жизнью книги после её издания.

Ключевые слова: редкая книга, издание, старопечатное издание, ценность книги, составляющие экспертизы книги, экслибрис, псевдоиздание.

Chukhrai L.O., Candidate of Cultural Sciences, Lecturer of the History of Ukraine and Museology Department, Kyiv National University of Culture and Arts

The peculiarities of teaching the course "A rare book". The article deals with the fundamental tasks and features of the rare and valuable books examination. The problematic issues of the discipline teaching, as well as the different teaching methods are characterized. The criteria of rare books, valuable publications are given. The following detailed criteria of the artifacts of the books: chronological, historical, memorial, collectional, the degree of uniqueness are pointed out. The attention is focused on the fact that the course should consist of the following topics: the history of the book, the writing in general, the structure of the book, the prints and their features, the illustrations and their creators, the details, related to the life of the book after its publication.

Key words: rare book, publication, early printed publication, the value of the book, the subcomponents of the expert evaluation of the book, exlibris, pseudo edition.